

ŽIVLJENJE IN SVET.

Tedenska priloga „Jutra“

Štev. 33

V Ljubljani. dne 27. avgusta 1927.

Leto I.

A. G.:

V pravljičnem mestu.

Po sinjem morju me je pripeljala črna ladja pod belo skalo, ki raste iz modrine morja visoko v sinjino neba. Iz bele pečine poganja bel osat. Kdo mu je pobarval okroglo volnene glavičce v sinji barvi: ali morje ali nebo? Bele oljke so razklale skalo, belo smilje dehti iz njega sladke pravljice o belih princesah.

Med belo pečino nad sinjino morja in med modrino neba plava sivo mesto v belini maslin in osata, v sladkostih dehtečega smilja. Zlat prah s solnca cvete na smilju in bodečem osatu. Sladkost kaplja z vrelih smokey, v sladkem krču se zvija obložena trta pod okni, ki ga ni brez bosiljka, nežnega, skromnega in dehtečega kakor so deklice s slonokoščenimi obrazki za njimi. Vedno rahlo smehljajoče, s po dvema jamicama v ličkih hité neslišno po ulicah, ki so tako ozke, da si so sedi lahko šepetata najslajše tajnosti čez ulico iz okna v okno. Doli pod njima po okornem tlaku med črnimi zidovi neso vse črne matere s črnimi klobuki na glavi v neških kruh k peku. Dostojanstveno vzravnané, resne in molčeče so, kakor tajinstvene Sibile. Same so zmlele moko na žrvnju, ki ga vrté s koščenimi, usahlimi rokami dan za dnem pod temačnimi oboki. In mislijo na sinove, ki so jih podsule jame v Ameriki ali pokopale brazde demantnih polj Južne Afrike, in na može, ki se niso vrnili z globin morja, kakor ne njih očetje in praočetje. Žrvanj vrté v temačnih mislih na junake morja in v krvavih spominih na svoje Frankopane, kneze. Dvesto let in skoro še pol veka niso odvile črnih rubov z glave, niti snele črnega klobuka, dvestoinpetdeset let bo že kmalu, kar niso slekle črnih župic, niti odložile črnih kamižotov v stoletni tugi za obglavljenim knezom. Molče vrté žrvanj in zibljejo vnuke, ki jih knez povede na morje presekati verigo pred Cresom in pod Učko. Takrat se povrnejo sinovi v zarji zlata na svobodne morske ceste, matere iz črne tuge v zlato radost.

Tolaži jih Velika Gospa v starodavnem hramu iz rezanega kamna. Beseda njena je še vedno taka in vsem razumljiva, kakor takrat, ko jih je po prihodu z brezкраjnih ravnin prvič ogovorila tu na skali nad morjem. Ohola Venecija jim je večove gospodovala

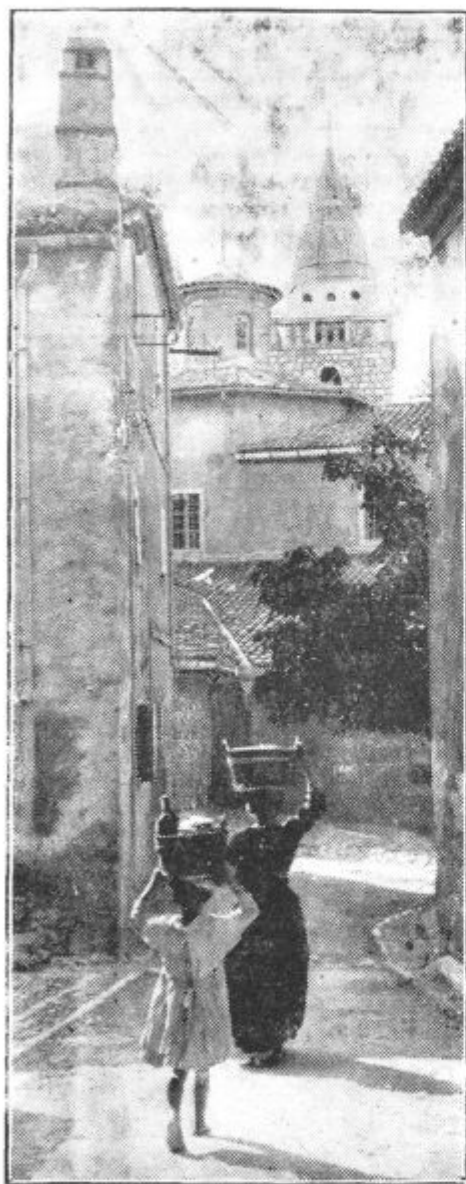
in jim jemala najdražje, njih sinove, ki so dali ime nabrežju Riva dei Schiavoni. Kri jim je bila nepremagljiva kraljica morja, le jezika jim ni mogla iztrgati in ne knjige, ki sta jo brata Ciril in Metod izbojevala v Rimu. Kakor je že pol tisočletja vklesana beseda v okvirju pradavnega domačega okrasa prepletenih trakov v kamen na svetišču, tako narod še danes govori in poje prastare melodije svoji zaščitnici, ki stoluje vsa zlata v čudovito izrezljanem oltarju, da redki tujci postajajo pred njim v občudovanju in ugibajo, kje drugod so videli še kaj lepšega. Vid jim leti po mislih v mesta na jug in sever, ali nikjer na tako majhnem prostoru ne more najti ohranjenih toliko pitoreskni in solncu in senci se razvijajočih skupin ploskev, ki rastejo iz kiklopskih zidov volt nad s trto ovenčanimi pergolami. Ves temelj črnih obokov, predorov in tranč pa sekajo globoko zarezane večkolenske stopnice do še višjih pergol in nadstropij, kjer se nad vso to piramidalno kompozicijo pod ostrim slemenom odpirajo še najvišji portal s klesano ornamentiko kamenitih podbojev. Ob stopnicah in na robovih pergol so s kavli pritrjena rogovilasta suha drevesca, kamor obešajo perilo. Iz vseh teh sivih skladov mrtvega kamnja se pa, kjer koli mu je ljubo, sredi sten, zaganja bujno zelenje košatih smokey, polno sadu. Po oknih povsod v vonju nežnih lističev drhteči bosiljak in žareči cvetovi rdečih pelargonij.

Za bosiljkom in pelargonijami zastirajo pogled v hladno tmino snežno bele zavese, ki so jih drobne ročice Bodulčice izvezle s cvetjem, da plahe deklice lahko gledajo v svet, notri pa ne sme niti solnce, da jim ne opali beslega lica.

Zvene le bi na solncu te nežne cvetke, ki smukajo po uličicah in stopnicah do vodnjaka po vodo, drugam pa nikamor. Kakor žene, so tudi deklice ob delavnih črne. Le redko črno beneško rusto, ki jo imajo okrog vratu, da dolge rese beležijo ritem deviške gracioznosti, zamenjajo z belo, potem so črne oči še bolj žareče, čeprav sramežljivo povešene. Saj jih pesem uči:

Bodulčice, srce mojé,
po bogu sestrice,

kad tancate, srce moje,
v nogi gledajte.
Ne gledajte, srce moje,
u lišce junaško,
jer u junaka, srce moje,
vira i nevira.

V OMIŠLJU.
Ulica proti cerkvi.

V nedeljo se pa vzravna tanki vratak
z drobno glavico pod težkimi, trdo
in v tesen venec spletenimi vranjimi
kitami. Trnuljčica, ki je vezla in predla

in se je začarala z zločestim pezdijem
v spanje in vse mesto z njo se budi.

Tisto blebetavo ogledalce na steni
že Sneguljčici žgoli: Najlepša si ti! Da,
da, to ni več Trnuljčica — v nedeljo
je Sneguljčica, ki so ji palčki znesli z
vsega sveta biserov in koral in zlatih
veržic ter jih ji obesili okrog vratu,
da se sveti tja dol do belih pen mre-
žic.¹ Izpod kit bingljajo težki uhani iz
zlata beneških cekinov. Uhani z zlatim
polmescem in zvezdicami. Odkod?
Ali iz stare Ilirije, ki o njej pričajo
Albanezi, in so že imeli pred Turki
polmesec, ali pa od teh. Zgodovina za-
čaranega mesta je skrivnostna, kakor
pota gusarjev. Širok kamižot, krilo, iz
najtežje, najdragocenejše in najmeh-
kejšje svile v najnežnejših odtenkih
rožne, rumene, zlate, oranžne, sinje,
olivne ali zelene barve, pada kot ob
kipu grške boginje v mehkih gubah
skoro do tal. Kadar pa princesa seda
ali se zavihiti v plesu, se odpro židane
gube kakor krila ogromnega metulja,
da se pokažejo drobne nožice v naj-
modernejših čevljkah, široke bele
čipke in vezene spodnjega krila in
spodaj ob meča pritisnjena snežna be-
lina drugih prosojnih vezenin ali pa
živordeče, čisto ozko svilen krilo. Red-
ko je videti deklice še v tesneku, t. j. v
zgornjem krilu iz živordeče svile s sre-
brnimi in zlatimi tresami. Vedno črne
so pa župice, jopice, večkrat še s pro-
sojnimi rokavci. Okrog vratu in čez
grudi pokriva črno župico čipkast šal
ali svilena ruta bele ali slonokoščene
barve. Le nevesta nima črne župice,
lase ji pa skriva krona ali girlanda iz
umetnih cvetlic, harmonično aranžira-
na v enako nežnih barvah kot obleka.
Široki beli trakovi frfotajo ob kamižo-
tu, ki ga spredaj do dna zastira čipkast
ali prosojen svilen predpasnik belka-
stih odtenkov. Vse eno je, ali so Šar-
lote ali Benečanke iz konca XVIII. ve-
ka, lepe so, elegantne in aristokratsko
gracijozne.

Stara, visoka kultura se je v tem za-
čaranem mestu strnila z nami. Stagni-
rana umetnost vekov se družijo s staro
slovenskimi ostanki jezika, ki je ohra-
nil še dvojino in rad naglašuje besede
na zadnjem zlogu, kakor pri nas. Be-
nečanska doba jim je dala mnogo, vze-
la pa ni niti enemu narodne zavedno-
sti. Ohranila se je stara slovanska gos-
toljubnost v najčistejši, kristalni obli-

¹ čipk.

ki, ki sega globoko do požrtvovalnosti celo v začetku prometa s tujci. Izvira iz njihove težko preizkušene poštenosti, ki so ji jo kalili kot jeklo svojih mečev v večni borbi za kruh. Zemlja ga jim dati ni mogla, morali so ga kupovati daleč onkraj morij za kri. Matere in žene z deco so bile doma v večni molitvi in vročem pričakovanju, kdaj se vrnejo. Le zvestoba žen in dečvištvo zaročenk je bilo orožje proti tujemu gospodarju. Vestalke so obvarovale ogenj rodu, samo poštenost žena je rešila dom. Vedno in vsak dan so morale biti pripravljene na svidenje. Hiša je bila zato vedno pripravljena za sprejem očeta in zaročenca, dan na dan snažna, čista in okrašena, kakor še sedaj. Najskromnejša hišica je snažna kot pri nas pred velikim praznikom. Črne obleke, bele zavese, bleščeča posoda brez prahu, tišina in mir in pa ponižni duh bosiljka z okna bi spominjali na samostan, če bi ne bilo veselih mautinjad, serenad, koled in razkošnih svatb.

Iz Carigrada, kjer imajo davne grške sorodnike, ki o njih pripovedujejo imena *Kirac*, ko so se tako ogovarjali z gospodom med seboj in jih je varoval Gospod Vsega v *Pančirovu*, ali iz daljnega Levanta, odkoder je zapihal veter, ki je odnesel Mari krono, ali iz Benetk, ali iz Francije, Španije, ali Angleške, vse eno od kod, samo da je po želji nevestice svila za svatbeni kamižot. Ne štejejo se takrat cekini: biti mora! In svatov stotina in čez!

Možnarji na trgu pred cerkvijo pozdravijo spreved z godci. ki svirajo na sopila, klarinetom podobne inštrumente, starodavne slavnostne korače

nice. Denar, bonboni, sladkiš in sadje leti med gledalce. Po poroki je zopet tako in ob prihodu k veliki maši in po njej enako. Po poti na dom ženina in na dom nevestice seveda tudi. Popoldne se pa zopet prismeje spreved na trg pred cerkev, kjer nevesta pleše ob sopilah svoj ceremonijalni ples. Za njo pa ostali tenec ali še bolj figurirani verec — ker se vere, t. j. vije. Kaj je prav za prav to? Kolo ni, ali je bal v doževi palači ali pa v Versaillesu? Rococo s pokloni in figurami dvornih plesov ter z grandeco Venecije prikriti ogenj našega Primorja. Nepopisno lep je ta ples.

Ritem lahkih in vitkih deklinskih teles iz trecenta, ki se z rafinirano eleganco zibljejo in poskakujejo po taktu nosljajočih sopil in bobnečih udarcev godčevskih škornjev skozi široko valovanje vihrajočih kamižot, skozi peneče se čipke in migljajoče drhtenje dolgih svilenih franž, drvi iz prikrite ekstaze v trenutke bakanala in pojenuje v spodobni pesmici potrpežljive vdanosti. Temni moški so samo imperativen kontrast v harmoniji linij in plapolanju čarobne razsvetljave barvnih plamen, spreminjajočih se v muziko. Taka muzika je v pravljicah, ko je princ spoznal Pepelčico po izgubljenem čeveljčku, kakor še danes ženini poišče nevestico s čeveljčkom v Omišlju, tem pravljичnem mestu na Jadranu.

Naslovna slika kaže lepo, snažno kuhinjo v Omišlju z dvema domačinkama v narodni noši (leva v praznji, desna pa v temni delavni obleki).

Anton Kristan:

Ameriški vtisi.

II.

Tatovi, plačevanje s čeki, o pomenu bank.

»Izkušeni svetovalci« so mi pred odhodom polagali na srce, da naj v Ameriki skrbno pazim na prtljago, češ, v tej deželi ni nič varno; vsak dan čistaš o vlomih, tatvinah in zločinih. Dejstvo pa je, da imajo v Ameriki ponoči hiše odprte, a ni tatvin; prodajalci mleka položijo zjutraj pred hišo steklenice mleka in se le redkokdaj

pripeti, da katera zmanjka. Farmerji iz mestne okolice pripeljejo ponoči ali že zvečer kanglje mleka na glavno cesto, zbiralni avto jih pobira in vse gre v redu. Časniki ležé na hodniku, ljudje prihajajo po nje, položijo denar na kup in odidejo. Prodajalec hodi od hiše do hiše, pobira novce in odnaša preostale časnike; tako gre dan za dnem in ni slišati pritožb o tatvinah. Malenkostnih reči v Ameriki ne kradejo; če

mu tvegati ime in posledice zaradi kas-
kih drobtin! Za neznatne prestopke so
kazni prestroge. Veliki, drzni vlomi,
obilne tatvine in obsežne goljufije —
to je kaj drugega, in te so na dnevs-
nem redu. Izvršujejo jih posebni pro-
fesionalci, ki seveda zametujejo vse
tisto, kar ni vredno rizika in truda:
velik riziko — velik bussines (»kšeft«).

Res pa je, da Američani ne drže
denarja doma, zakaj pri njih se je
močno udomačilo čekovno bančno po-
slovanje. Skoraj vsak delavec ima la-
sten račun pri banki; izdatke, ki pre-
segajo en dolar, plačuje navadno s če-
skom. Tudi plačo dobivajo delavci v
čeki. Gotovine je med ljudmi prav
malo. Izdatki se poravnavajo s čekom,
dohodki pritekajo s čekom. Vse je
ček.

Postopa pa se tako-le: delavec gre v
banko, vloži n. pr. 100 dolarjev na
svojo knjižico — bodisi v gotovini, bo-
disi v čeki svojega gospodarja —
podpiše farmularje in dobi bančno
knjižico. Banka mu otvori račun. Mož
izvršuje odslej vsa plačila po banki.
Samo ob sebi se ume, da je zaradi te-
ga bankarstvo zelo vzrastlo. Tako se
je v zadnjem času ustanovilo več čisto
delavskih bank. Posebno velike so
banke železniških strojevodij ter mo-

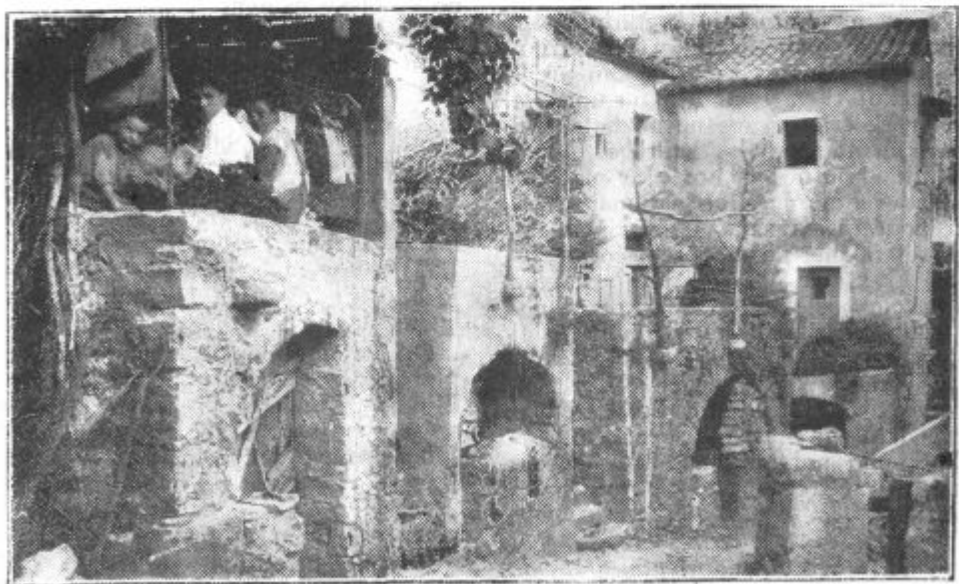
ških in ženskih krojačev v New-Yor-
ku, Chicagu in Clevelandu.

Tatovi si seve s čeki ne morejo ku-
piti kruha.

*«Enakopravnost» v vlakih, praktična
kopališča, hiše na valjarjih. «Vse na
up!»*

Američani se radi bahajo, da so v
njihovi deželi ljudje enakopravni. Če
ugovarjaš, te opozoré na sledeče: v
Evropi imate na vlakih I., II. in III. raz-
red, v Ameriki imamo samo enega.

Na videz je res tako. A ne pozabi,
da je v Ameriki marsikaj na videz
»res«, kar v resnici ni res. Ko se na-
tančneje seznaniš z ondrotnimi razme-
rami, spoznaš, da tudi ameriške želez-
nice ločijo popotnike po tem, kar kdo
plača. Res je, da imajo vsi vagoni ža-
metne sedeže in da dobiš zmerom
svoj sedež, ki je sicer prav tesno od-
merjen. Lesenih klopi ni. Toda če pla-
čaš nekaj več, vstopiš lahko v Pulman-
nov voz, kjer imaš na razpolago dvo-
jen sedež, tako da se udobneje poču-
tiš, povrh pa imaš tudi postrežbo, ki jo
izvršujejo izključno zamorci. Ako pla-
čaš še več, dobiš poseben, čisto separi-
ran oddelek. Tedaj — enakopravnost
po denarnici.

V OMISLJU.
Motiv iz Pančirova.

Pa so praktični, ti Američani: vsi lahko sedite na žamet, ali premožnejšemu se ne bo ljubilo sedeti v gneči, zato bo rajši odrinil malce več denarja, pa bo imel udobnejši prostor. Za nočno potovanje imaš na izbiro kar tri oziroma celo štiri stopnje »enakopravnosti«. Kdor veliko plača, ima oddelek zase, za manjši denar te spravijo v kabino z 2—3 posteljami, za še manjšega v posteljo spodaj in za še manjšega v posteljo zgoraj . . .

Ugajalo pa mi je, kako so rešili problem javnih kopališč. Ob vročih dneh zapro posamezne ulice za promet, sredi ulice odpro vodovodne hidrante in vtaknejo vanje velike sprhe. Mlado in staro hiti v plavalnih oblekah pod »tuš«, ki ohladi in pomladi celo ulico. Podobne prizore sem videl tudi na vrstovih posameznih hiš. Vzlic znanemu ameriškemu puritanizmu se ni nihče zgražal nad tem.

Imponiralo mi je tudi, ko sem videl, kako so prepeljavali na valjarjih cele hiše iz kraja v kraj. Spodaj se hiša izpodžaga, se potegne na valjarje in hajdi naprej! Res je, da gre večinoma za lesene stavbe, ki so le od zunaj obložene z opeko, nekatere pa imajo stene samo iz desk kakor barake. Ali takih hiš je vse polno v vseh mestih od New-Yorka do Chicaga. Buildingi (nebotičniki) so seveda iz železne konstrukcije.

Uprav neverjetno je kreditiranje v velikih trgovinah. Prideš v tako trgovino in se zanimaš za ta ali oni predmet; takoj ti ga ponudijo na up. Pa ugovarjaš, češ, saj me ne poznate! Ali s tem jih ne spraviš v zadrego. Odgovoré ti: »Nič ne dè, boste že plačali.« Ta zadeva me je silno zanimala. Dobro poučeni poznavalci ameriških trgovskih razmer so me prepričevali, da dobiček, ki ga imajo velike trgovine pri takem poslovanju, vsekakor odtehta izgubo. Riziko kreditiranja je tedaj dobičkanosen. Največja razpošiljalnica v Chicagu Sears, Roebuck & Co., ki odda za 243 milijonov dolarjev blaga na leto (po statistiki iz l. 1926.), izgubi komaj pol milijona dolarjev, za služi pa »čistega« nad 20 milijonov dolarjev . . .

Davčni sistem v Zedinjenih državah.

— Nekaj o državnem proračunu.

Davek se odmerja po bogastvu. Ljudje, ki imajo manjše dohodke, so

v Zedinjenih državah davka prosti. Samec pride v zvezni davčni register storil prav tedaj, če ima čistih letnih dohodkov 1500 dolarjev (85.500 Din), rodbina brez otrok tedaj, če znašajo čisti dohodki moža in žene 3500 dolarjev (okoli 200.000 Din); ako pa zakonca oziroma samec podpirata kako gospodarsko nesamostojno osebo, se za vsako tako osebo odbije od obdavčenja 400 dolarjev. Rodbina z enim otrokom plačuje davek šele ob čistem letnem dohodku 3900 dolarjev. Progresivna gre takole:

Za prvih 4000 dolarjev čistih dohodkov se plačuje 1½%, za nadaljnjih 4000 dolarjev 3%, za vsak nadaljnji znesek 5%. Doklade se začenjajo šele pri zneskih, ki presegajo 10.000 dolarjev, in gredo stopnjema višje. Prva doklada (od 10.000 do 14.000 dolarjev) je 1%, od 52.000 do 56.000 dolarjev pa 14%; od vsot preko 100.000 dolarjev že 20%, ki pa je najvišji odstotek doklad. Vse to je zvezno obdavčenje, ki ga določa uprava Zedinjenih držav. Posamezne države imajo še posebne davke, le 11 držav (New-York, Wisconsin, Virginija, Delaware, Massachusetts, Mississippi, Missouri, North Carolina, North Dakota, Oklahoma, South Carolina) ima še davke na dohodnino, ki se delé procentualno med državo, okraje in mesta, a ponekod (tako n. pr. v Delaware) se uporabljajo izključno v šolske namene.

Zemljiški davek se odmerja po resnični vrednosti, o kateri določa poseben davčni svet. Davku pa je podvržena zgolj polovica te dejanske vrednosti. Odstotek obdavčenja je v posameznih državah različen; na splošno pa je majhen. V Chicagu so n. pr. določili l. 1925. resnično (zemljiško in hišno oziroma realno) vrednost na 1.873.900.764 dolarjev; od te vrednosti je bilo predpisanega 112 milijonov dolarjev davka.

Od avtomobilov se plačuje licenca. Najmanjša licenca je n. pr. v državi Illinois 8 dolarjev na leto; določa pa se po konjskih silah. Najvišja iznaša 150 dolarjev. Plačujejo jo za velike tovrne avtomobile, ki tehtajo več kot 20.000 funtov. Za navadna kolesa se plačuje 4 dolarje letne takse.

Zanimiv je nadalje proračun Zedinjenih držav (mislim zvezni proračun). Izkazuje za l. 1925. dol. 3.529.643.446 izdatkov. Proračun za l. 1926. pa je bil sprejet v sledeči obliki:

Predmet	Po ustavi določeno	Dodano v zbornicah
Poljedelstvo	11,351.250	127,924.573
Distrikt Columbia	1,573.557	33,918.511
Eksekutiva	7,445.000	512,928.376
Notranji oddelek	25,638.900	226,332.918
Zbornici	—	16,437.327
Mornarica	2,144.400	319,650.075
Državni oddelek	136.140	16,480.792
Pravosodni „	—	24,094.407
Trgovinski „	3.000	29,882.347
Delavski „	25.000	9,536.305
Zakladniški „	542,365.813	129,476.198
Poštni „	—	738,805.303
Prometni „	7,147.300	342,609.611
Skupaj . .	\$ 1.392,831.160	\$ 2.528,046.806

Kakor je videti, je ustava določila za nekatere oddelke vsote, ki morajo priti v budžet; teh parlament ne more znižati. Lahko pa se zvišajo in — kot nam kaže zgornja razpredelnica — se to redno dogaja.

Glavni dohodki Zedinjenih držav so davki vseh vrst, ki so iznašali l. 1926. 2.835,999.872 dolarjev. Največ vrže v državno blagajno dohodninski davek in sicer 1.974 milijonov dol. L. 1924. je napovedalo 7,298.481 oseb skupnih dohodkov v znesku 25.023 milijonov dol. Pod 1000 dol. je napovedalo 344.261 oseb, od 3—4000 dol. 1,051.346 oseb, od 4 do 5000 dol. 553.096 oseb, od 5 do 10.000 dol. 433.902 oseb. Nad 1 milijon dolarjev letnih dohodkov je napovedalo 74 oseb. Dohodkov od 100 tisoč dol. do 1 milijon pa 5620 oseb.

Za davki dotekajo v zvezno blagajno dohodki pošte, dohodki od tobaka

(369 milijonov dol.), od luksuznih izdelkov (150 milijonov dol.), od zapuščin (119 milijonov dol.). Tudi Panamski prekop prinaša lepe dohodke: l. 1926. je dal 21,380.000 dol. čistega. Samo jugoslovenskih ladij je to leto preplulo prekop 31; plačale so 119.150 dol. pristojbin. Za ta prekop so se zadolžile Zedinjene države za 154 milijonov dolarjev; stal je 375 milijonov dolarjev. Prva ladja je preplula novi prekop 13. avgusta 1914. Do konca l. 1925. ga je pasiralo 32.179 ladij, ki so plačale skupaj 130 milijonov dolarjev prevoznih pristojbin.

Zveznih dolgov je bilo 30. junija l. 1926. — 19.643 milijonov dolarjev. Največje postavke dajejo vojni dolgovi. Zedinjene države so izdale 5 vojnih posojil, tako zvanih liberty bonov v skupnem znesku 16.937 milijonov.

Quidam:

Na francosko Rivijero.

4. Monte Carlo.

»Grande Corniche« se imenuje 31 km dolga cesta, ki vodi po grebenih in pobočju iz Nice v Menton. Zgradil jo je Napoleon I. Pravijo, da je s svojim divnim razgledom najlepša cesta v Evropi, baje celo na vsem svetu. Ne vem, koliko je ta trditev resnična; vem le, da mi bo poldrugourn vožnja v elegantnem omnibusu iz Nice na francosko-

laško mejo najlepši spomin z izleta na francosko Rivijero.

Da jo popišem? Pripovedujem naj o veličastju romantičnih zasek in globin, o prelestnem razgledu na zasnežene vrhove Primorskih Alp? Naslikam naj cesto, vijočo se strmo med zelenjem palm, pinij, kaktej in cipres v slikovito goličavo razoranih skalnatih reber? In bajni

razgled na pokojno morje tam spodaj, migljajoče v milijonih trepetajočih žarkov — vse to naj popišem? Ne, besede bi bile prešibke za to lepoto, pokvarile bi vso iluzijo. Vožnja po »Veliki Korniši« je dogodek, ki ga je treba doživeti.

★

V Mentonu nam je dal šofer deset minut časa, da si ogledamo mejo.

Francijo loči od Italije most St. Louis, visok 65 metrov. Milje je tod že docela laški. Pred mostom in na mostu so stojnice, kjer prodajajo temnopoltne Lahinje razne spominke. Tujce zabavata dva laška pevca z mandolino, krasna tenorja; v marsikaterem teatru bi bogme napravila karijero. Kakš komedijanta sta ta starca! Eden se producira v fraku in cilindru, na katerem ima pripeto svojo fotografijo. In koliko čuvstva je v njegovem petju! »La donna è mobile...« Pa prestane kar na sredi in preskoči na valencijo, »el paradiso del sorriso...« S petami udarja takt in poskočen je nalik dvajsetletnemu mladeniču. Kdo bi mu ne privoščil franka?

Onstran mostu, že na laški zemlji, stoji fotograf in vabi na momentke. »Sol tanto otto lire!« Dve sliki osem lir. »Dix francs seulement!... Zwei Stück: nur acht Lire!« Naj bo, za spomin iz Mentona. Toda vzeti me mora na sliko skupno z onim pevcem v cilindru in fraku. Ne, to pa ne gre, Francozi ga ne puste čez most. Če hočem s karabinjerji? Hm, da me doma obtožijo veleizdaje! A že je nameril aparat proti stražnici, kjer so se karabinjerji postavljali v pozo. Slika je bila gotova v dveh minutah. Vprašal sem fotografa, kako mu gre posel. Slabo, v Jugoslaviji je šlo bolje. V Jugoslaviji? Nu da, doma je iz Sombora, rodom Madžar. Da-li je že

Pogled iz Monaca na Monte Carlo.

bil v Ljubljani? Ne, pozna pa Zagreb in Maribor. Glej, glej, čudnega naključja! Kdo bi si bil mislil, da bom tu v Mentonu, na italijansko-francoski meji, srečal prvega Jugoslovenga, tako rekoč rojaka!

Šofer je zatrobil. Plačal sem sliki in sem se poslovil.

»Hvala lepa. Sretan put!«

★

Na povratku smo se ustavili v Monte Carlu.

Priznam, da me vnjanja krasota mesteca — Monte Carlo šteje jedva 8000 duš — ni prevzela. Mikala me je pred vsem igralnica in spričo nje mi ni bilo

Igralnica v Monte Carlu. Pročelje na morje.

mar arhitekture palač in prelesti nasa-dov — grede so bile v ostalem po večini že razkopane in so čakale jesenske sezone, da zopet ožive v bohoti eksotične flore. Vabila me je tajinstvenost zelenih miz v kazinu, hotelo se mi je opazovanja življenja v igralnici, ki vedo o njem povedati toliko skrivnostnega in toliko — strašnega. En parenthèse: pripovedke o malone vsakodnevnih samomorih kockarjev so v resnici zgolj — pripovedke. Tako so me vsaj prepričevali domačini v Nici, ki so gotovo bolje poučenj nego senzacij željni novinarji. Poslednje čase je v igralnici vobče malo prilike za emocijo, so mi pravili, in življenje v Monte Carlu se odigrava skoro banalno. Škandali pa da so redke izjeme.

Ni lahko priti v kazino. Brez potnega lista sploh ne. Kontrola je neverjetno stroga. Študentom, častnikom in uradnikom principijelno ne dovoljujejo igranja in sem se moral dolgo boriti, da sem si izprosil vsaj karto za ogled dvoran. Še slabše se je godilo mojemu to-

variju iz pensiona, atletskemu veletrgovcu s Češkega. Dejali so mu, da je boksarjem (!) zabranjen vstop v igralnico. Skdiceval se je na svoj potni list, v katerem da je natančno zabeleženo, da je njegov poklic trgovec in ne boksarstvo. Uradnik mu je slednjič verjel na besedo, zakaj preveriti se iz potnega lista ni mogel: popisana je bil namreč le v češčini in nemščini.

Dostojanstveno mi je portir pretrgal vstopnico in me je spustil v prostor izvoljenih.

V nekoliko temačni dvorani se šetajo gostje. Obraz, način hoje, obleka jih izdaja za tujce. Toda po njihovem vedenju bi nikdar ne bil mislil, da sem jih srečal v največji in najglasovitejši igralnici sveta. Tako so pokojni in skoro vedri, tako malo strasti jim odseva iz oči in z lic. Kakor da jim je vse skupaj postalo že davno banalno.

»Faites vos jeux, Messieurs!« poziva z monotonim glasom croupier. »Igrajte, gospoda!« vabi zapeljivo skrivnostno se vrteča ruleta. Miza je gosto zasedena, plehko žvenkečejo jetoni, upapolno se upirajo oči v lesketajočo se igračko, ki se tako neizvestno igra z usodo. Rlen ne va plus: ruleta se ustavlja, kroglica obtiči in že grabita croupierja igralne znamke v nenasitno bankino žrelo. »Faites vos jeux, Messieurs!«

Stereotipne besede se izgublajo v žvenketu jetonov, ropotu odmikajočih in primikajočih se stolov in šumu stopinj.

Zanimivo je opazovati to življenje. Nikjer skoro ne vidiš razburjenja in če je v teh dvoranah vobče kaj strasti, je je gotovo več pri gledalcih kakor pri

Igralnica. Glavno pročelje.

igračih. Le-tem je igranje menda že kar profesija. Kako bi sicer mogli izgubljati tako ravnodušno? A saj ni tako hudo; uveril sem se, da so prav imeli oni, ki so mi govorili, da so veliki dogodki v Monte Carlu malone senzacije. Saj skoro nihče ne tvega na vložek nad deset frankov in bele vrane so tudi oni, ki verujejo, da jim je spas baš v eni številki. Največ igrajo na rdeče ali črno, na liho ali sodo; dobe sicer le toliko, kolikor stavijo, zato pa je verjetnost dobitka al pari z izgubo. To so filistri med igrački, ki jim je misel na samomor prav tako tuja kakor iluzija, da bi kdaj obogateli za zeleno mizo. Igranje jim je zgolj sport, ubijanje časa... Drugi stavijo na skupino štirih, šestih, dvanajstih števil, pravi hazarderji pa na eno samo, najrajši na zéro (ničlo). Ti so dobrotniki igralnice; če bi teh ne bilo, bi bil moral knez monaški že davno prodati svojo palačo, njegovi podaniki pa bi kleli nad davki kakor mi...

Čudno: med igrački daleko prevladuje nežni spol. Sodeč po neokusni starokopitnosti njih mode bi večino teh dam uvrstil med rojakinje Johna Bulla. Po

jeziku jih je težje presoditi: molče kakor ribe. Diluvijalne frizure jim pokrivajo klobuki iz leta devetdeset. Nekatere diskretnije si zastirajo lepoto z gostimi pajčolani. Med moškimi, pa tudi med damami je zrela, že dodobra izžeta starost še najbolj zastopana. Vsaj s petdesetimi odstotki. Postarali so se bržčas v igralnici. Poznaajo vse trike igranja in tudi verjetnostni račun jim ni nikaka skrivnost. Na mizi pred seboj imajo beležnice, popisane z vrstami števil.

Lekarnar, moj znanec iz pensiona, je hotel na vsak način poskusiti svojo srečo. Z drgečo roko je položil jeton za 10 frankov na številko 33. Zakaj baš na 33? Njegova žena mi je na tistem priznala, da ima ona toliko let. Seveda je izgubil. Stavil je še enkrat na štiri številke, med katerimi je bila tudi 33. In je dobil. Osemkratzen znesek! Še enkrat: zopet je dobil. 140 frankov v dveh minutah! Pograbil je dobljene znamke in jih je nesel izmenjat — kdo bi izzival Srečo?

Da poskusim še jaz? Dovolili so mi samo, da si ogledam dvorane...

Pri sosedni mizi igrajo »Trente et Quarante«. Ne razumem.

Ob straneh so buffeti in restavrant. Gostje v parih: ljubezni žejni starci z demimondkami. Tam se igra samo na rouge...

★

Na terasi pred »Café de Paris«, nasproti igralnice, je prepolno odličnega sveta. Tudi nemščina se čuje tu in tam. Zastopana je celo Azija z Japonci, Kitajci in Turki. Pogrešam le črncev.

Natakarji v Monte Carlu so na glasu poliglotov. Če govore tudi druge jezike tako kakor nemškega, jim delajo krivico. Žena trgovca s Češkega je želela za svojega bolehnega moža več mleka pri kavi, pa se ni mogla sporazumeti. Moral sem posredovati. Bog zna, kako bi naletel s slovenščino? Baže je tam v sezoni nekaj naših natakarev.

★

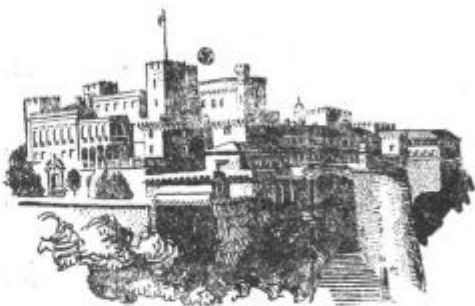
In spet je šlo v diru po božanski Veliki Korniši. Nekaj smo se zakesnili in šofer je podil kakor blazen. Kolesa so z oglušujočim brnjenjem požirala cesto, prehitevali smo kamijone, motocikliste, avtomobile, razklane sive stene so se jadorno umikale kipečim vršacem, vitke palme so ponosno hitele mimo nas in celo okorni debelokožni kaktusi ob poti

se je razgibal: trepetaje se je otresal vsiljivega prahu in se žuril neznano kam. Poslednji pozdravi... Še preden smo se zavedli, je omnibus obstal na Massénovem trgu.

★

Kako hitro so minili lepi dnevi!

Ko sem se zmisli odhoda, me je skoro obšlo domotožje. Zakaj vas že moram ostaviti, tebe, idilični Menton, in te-

Knežja palača v Monacu.

be, ponosni Cannes, in tebe kozmopolitski Monte Carlo! Težko mi je, ko te gledam le še v duhu, pitoreski Monaco na romantični skali, ko prisluškujem tvojemu skrivnostno vabečemu šepetu, o morje, in se moram poslavljati od tebe, solnčna Nice...

Davi sem se nečesa spomnil: odprl sem listnico, preštel svoje imetje in... ...jutri odpotujem!

★

Prekrasen nedeljski dopoldan je bil, ko sem sedel v vlak. Dobil sem udoben prazen kupé. Škoda, v Ventimigliji bom moral zamenjati usnjene klopi s trdimi deskami.

Že v Monacu so se vagoni napolnili. Dobil sem nenavadno družbo: duhovnike in pohabljenе božjepotnike. Pod klopmi, nad klopmi, na hodnikih so razložili neke posode. Lurški romarji z Bavarskega so se vračali domov. V posodah so imeli čudodelno vodo... Stisnili so me v kot.

Hvala bogu, v Ventimigliji so jim dali posebne vagone. Sicer bi me bili še zadržali.

★

Skoro dve uri smo morali čakati na laški vlak. V avli me je hotel nosač zvabiti v famozni ristorante na obed. Jok!

Lokomotiva je presunljivo zažvižgala. Pozdravljena, Francija! — —

★

Tuneli, sami tuneli. Škoda lepe pokrajine.

V Genovi so megle in oblaki zastrli solnce. Začel se je dolgočasni, moreči del vožnje. Tuneli se vlečejo v neskončnost.

★

Edini moj sopotnik v kupeju je bil mladenič kakih osemnajstih let, bržčas dijak. S fašistovskim znakom. Prosil me je ognja in kakopak načel pogovor s konvencionalnim vprašanjem, kam se peljem.

Zunaj se je jelo temniti. Ni se mi dalo govoriti; z mojo laščino je križ.

»Lubiana? Jugoslavija?« Oba pojma sta mu bila znana. Ali je Jugoslavija velika, toliko kakor Italija? Ne, nekoliko manjša. In so Jugoslovenci hrabri? O, tisto pa že, »molto valorosi«. Pa zakaj sovražijo Italijo? Tu se je nehala moja laška modrost. Vprašal sem ga, ali razume francoski. »Un poco«. Več gotovo, kakor jaz laški. Zakaj da sovražimo Laho? Saj jih ne, sem odgovoril previdno, ali Mussolini... »E, Mussolini è grande... comme Napoléon! Non è vero?«

Ali me je hotel izzvati? Ne verjamem; preveč odkrit in naiven se mi je videl njegov obraz. Toda v pogovore o Mussoliniju je bolje, da se v Italiji ne spuščam.

Pogledal sem na uro. Vsak trenutek moramo biti v Milanu.

Predorov je bilo, hvala bogu, konec. Od Genove sem jih naštel nad sedemdeset.

»Francozi so vaši prijatelji, kaj ne?« se je nasmehnil sopotnik. Z zadoščenjem sem mu pritrdil. »In naši sovražniki!« je dodal s pomenljivim usmevom in oči so se mu zabliskale.

»Milano!«

★

Šele o polnoči se je zgenil naš vlak. Začel se je drugi, mučeniški del vožnje. Stari, invalidni vagoni s stranskimi vratci so šklepetali, kakor da se bodo zdaj pa zdaj razleteli. Na spanje ni bilo misliti.

Pa sem se vendarle naslonil in poskusil zadremati. Sopotniki in miličniki mi niso dali. Neprestano so se zibali iz enega oddelka v drugega ter puščali vrata odprta in vsakič me je prepil naganjal, da sem jih zapiral za njimi. In ta barbarski način potovanja naj bo znak moderne civilizacije? Ali nemara pritiklina tolj hvalisane starodavne kulture?

★

V Benetkah sem tri ure čakal na zvezo. — — —

V Trstu me je vzprejel pullmann.

★

Naši cariniki na Rakeku so gentlemani. Njih vljuden, a hkrati službeno-resen nastop me je prijetno presenetil. I Lahi j Francozi v Postojni in Ventimiglj bi se mogli učiti pri njih.

★

V Ljubljano sem prispel o pol osmih zvečer. Od Nice do slovenske metropole je torej — ut Lindbergh docet — baš toliko kakor iz Newyorka v Pariz...

Iz biologije.

1. Rastlinski list kot fotografska plošča.

Eden najvažnejših kemičnih pojavov v zelenem listu je asimilacija ogljenčeve kisline, ki jo list vsrkava iz zraka. V listu nastaja pod vplivom svetlobe in vode organska tvarina, večinoma v obliki škroba.

Če prerežemo n. pr. bukov list in ga pod drobnogledom preiščemo, spoznamo, da poteka zelena barva od majhnih zelenih zrnč — klorofilovih zrnč, ki napolnjujejo velik del listovih celic. Ta zrnca so za prehrano rastline zelo važ-

na: Samo v njih se izvršuje asimilacija ali pretvorba ogljenčeve kisline. In škrob nastaja samo v klorofilovih zrnčih, ki so podvržena vplivu svetlobe.

Klorofilovo zrnce je z malimi izjemami edin kraj v prirodi, kjer se razvija iz čisto rudninskih tvarin, iz ogljenčeve kisline in vode, organsko telesce. Iz njega potekajo vse druge organske snovi, ki sestavljajo rastlino. Nezelene rastline in rastlinski deli, živali in človek — vse zavisi glede svoje prehrane

od pretvorjevalnega procesa ogljenčeve kisline, to pa radi tega, ker omenjene živi zavoljo pomanjkanja klorofila ne morejo same izdelovati organskih tvarin.

Če ovijemo zelen list s črnim papirjem, bo v teku 1 do 2 dni izginil ves škrob; list bo razškrobljen. Ako pride zopet pod vpliv svetlobe, bo znova izdeloval škrob. Če položimo na razškrobljen list kos črnega papirja ali

staniola in ga pustimo na solnčni svetlobi — najboljši od jutra do večera — in nato preizkusimo odrezan list z jodom — škrob reagira na jodovo raztopino z modro barvo — bo postal list čez nekaj časa tam, kjer je ležal papir, svetel, na ostalih mestih pa temnoder.

To je najboljši dokaz, da se škrob razvija samo ondi, kjer prihaja list v dotiko s svetlobo. Še bolj pa se bomo

OMIŠALJ.
Katica v nedeljo.

prevereli o tem, če pravkar opisani poizkus izpeljemo na nekoliko drugačen način: Namesto črnega papirja vzemimo pločevinasto šablono in izrežimo vanjo črke, n. pr. besedo »škrob«. Šablona bodi tako velika, da pokrije list. Nato položimo s šablono pokrit list na sonce. Ko je ležal dovolj dolgo na svetlobi, izvršimo še poizkus z jodom in glej — na listu bo odtis v modrih črkah, »škrob«. Pojava ni težko razložiti: škrob je nastal samo ondi, kamor je prodirala svetloba. Jod je razvil črke, kakor nam razvijalec razodene sliko na fotografski plošči.

Poizkus z jodom se izvršuje tako-le: List, pri katerem naj se dokaže škrob, se odreže, potisne za 1 — 2 minuti v vrelo vodo, da se popari in nato položi v topel alkohol, da se odstrani klorofilovo barvilo. Zdaj ga pomočimo v razredčeno, rjavkasto jodovo tinkturo. Tam, kjer je bil škrob, se pojavi modra barva, čije odtenki kažejo, koliko škroba je bilo, zato prehaja barva v črnomodre, modre, vijoličaste in lilaste tone.

Sam sem se prepričal, da za pravkar opisani poizkus ni treba vzeti pločevinaste šablone; zadostuje že navaden časniški papir, če ima izrazit robat tisk. Tako sem položil na list rastline indijanski kapucinček (*Tropaeolum majus*) košček belega papirja, na katerem je bila črno natisnjena beseda »Haupt-fach«. Ko je ležal list več ur na močni svetlobi, sem ga odrezal, podvrget poizkusom z jodom in dobil lep, svetel odtis omenjene besede, ki se je povsem jasno loči od temnega ozadja. Ko sem videl, kako razločno se poznajo črke, mi je prišla misel: Kaj ko bi se dalo potem škrobove reakcije fotografirati!

Lotil sem se poizkusov. Izprva sem moral premagati razne težkoče, vendar pa sem vztrajno odpravljaj ovire in dosegel slednjič razveseljive rezultate.

Za naš poizkus je najprimernejši list že omenjenega indijanskega kapucinčka. List je raven, skoraj gol, tenak in kakor nalašč za jodovo reakcijo, ker postane po odstranitvi klorofila popolnoma bel. Če hočemo dobiti na zelenem listu fotografijo, postopajmo tako-le:

Na naškrobljen list omenjene rastline položi negativ, — in sicer takega, ki ima dovolj kontrastov —, pazéč, da

se list z negativom ne premakne. Nato postavi vse skupaj na sonce. Nebo mora biti stalno vedro. Dobro je, če leži list na solncu od jutra do večera, ali vsaj več ur. Zdaj šele odrežeš list in ga na opisan način preizkusiš z jodom. Že čez par minut po jodovi kopeli se bo na listu razvil pozitiv uporabljenega negativa. Kar presenetilo te bo, kako jasni in ostri bodo obrisi te na rastlinskem listu reproducirane slike. Samo ob sebi umevno je, da se uspeh pokaže samo tedaj, če si od začetka do konca pravilno postopal.

V opisanem primeru gre prav za prav le za kopiranje na podlagi negativa, vendar pa dobiš sliko tudi tedaj, če pritrdiš rastlinski list na mesto fotografske plošče v kamero in ga pustiš delj časa obsevati, pri čemer bodi predmet, ki naj se reproducira na listu, močno osvetljen. Po ekspoziciji se list razvije z jodom. Za svojo osebo uporabljam rajši negativ, ker je tako postopanje znatno udobnejše in se na listu takoj razvije pozitiv.

Že v naprej je bilo jasno, da na ta način pridobljen posnetek ne more biti posebno razločen, saj je toliko motenj, ki kalijo reprodukcijo: listova nervatura, razne tvarine, ki jih list vsebuje, potem zrak med celicami, pa to, da se svetloba preveč razblinja po listovih celicah itd. Vzlic očitnim oviram pa sem dobil tako jasne odtise, da so se na listu prvi hip spoznale fotografirane osebe.

Take fotografije so s praktičnega stališča le zanimivi poizkusi in nič več. Znanstveno pa so dokaj važne, ker pričujejo, s kako natančnostjo kemično deluje solnčni žarek v listju; na drugi strani pa so dokaz, da količina škroba zavisi od intenzivnosti svetlobnih žarkov. Samo tako je mogoče, da se na listu pojavi svetloba in senca v vseh kontrastih ter finih in najfinejših odtenkih, kakor jih zahteva fotografija.

Po uspehu teh poizkusov lahko smatramo, da je rastlinski list do neke mere fotografska plošča: občutljiva srebrna sol je tu zastopana v občutljivem klorofilu, srebrna zrnca so škrobova zrnca, vlogo razvijalca pa opravlja jod.

(Iz knjige prof. dr. H. Molischa »Populäre biologische Vorträge«, Fischer, Jena 1922).

R. Forbesova:

V gorah žarke Afrike.

Beg v prostost.

»Ni bilo zapisano, da bi umrl v ječi. Imel sem dovolj časa za premišljevanje. Kako dolgo sem bil zaprt, ne morem povedati. Morda štiri ali pet let, — kdo ve. Nekega dne sem zbežal s tovariši vred. Najprej sta bila z menoj dva jetnika. Tedaj je prišel mož iz Beni Arosa in prinesel kolač kruha. Ko sem ga razlomil, sem našel v njem pilo. Trajalo je mnogo dni, nemara celo mesecev, preden sem — ob večerih, ko se je zmračilo — prepilil vse mreže. Tis sočkrat sem vztrepetal od strahu, da me bo kdo slišal in zasačil. Nikogar ni bilo: preveč brezbrizni so bili ječarji. Prav tiste dni, ko sem dovršil delo, so privedli v celico dva nova jetnika. Moral sem jima razložiti naše načrte. Oba pa sta bila vrlo slaba. Bala sta se uteči. Eden je bil tako zdelan, da so mu obtičali v telesu kosi košulje in jih ni bilo moči izdreti. Ves dan je molče ležal, ne da bi se ganil z mesta. Ko sem mu pokazal prepiljene mreže, je na mah oživel, rekoč, da naj še počakam štiri dni, pa se nam pridruži na pot v svobodo. Bil je mlad in iz vrst mojih pristašev, zato ga nisem hotel ostaviti v ječi, da pogine med drugim bičanjem.«

»Ko so prišli prijatelji s hrano, sem namignil, da naj četrto noč pripravijo čoln. Iza usoda ni hotela, da bi se zgodilo po naši volji. Naslednjega dne se je raznesel glas, da pride guverner. Le ta bi bil sigurno opazil, v kakem stanju so mreže. Imel je s seboj kovača, ki je s kladivom preizkušal verige in druge kovinske predmete. Zato smo sklenili, da skušamo uteči še to noč; nismo pa se spomnili, da so naše verige premočne, da bi jih bili v nekaj urah prepilili. Zato sem zlezal skozi okno kar z verigo; delal sem ropot, da bi lahko vse mesto skočilo pokoncu. Nato so dvignili moža, ki je bil ranjen, in ga trdoma spravili skozi okno. Slednjič smo bili vsi srečno na prostem. Vojak pri durih je bil podkupljen in se je delal, kakor da ne bi ničesar opazil. Tako smo nemoteno krenili v mesto. Okoli so žvenkljali in tolkli po kamenju. Nekateri ljudje so nas videli, a so se poskrili, zakaj tovariš jim je vzkliknil: »To je šerif el Raisuni, velik, svet mož, ki vas bo nagradil.« Trudoma

smo prišli na morsko obalo, zakaj verige so nas venomer motile pri hoji. Čolna, kajpa, ni bilo, ker smo se domnili za četrto noč. Poklekli smo na tla in izmolili »fati«, prvo suroko rana, potlej pa smo se podvzivali nazaj v mesto, da bi našli skrivališče. Neki mož, prijatelj mladeniča, ki je bil z nami, nam je bil ponudil gostoljubje; nisem ga hotel sprejeti, zakaj vedel sem, kakšna kazen bi ga bila zadela, če bi skril el Raisunija. Tovariši so vstopili v njegov dom, jaz pa sem zavil okoli mesta, nadejajoč se, da srečam kate rega izmed svojih ljudi, zakaj vsa leta, odkar sem bil v ječi, so možje iz gorskih plemen stražili v Mogadori.«

Zopet v svobodi.

»Svitalo je. Po dolgem času sem videl zopet usmev jutranje zarje. Obstal sem, da bi ga opazoval in se nadihal morskega zraka. Nenadoma sta se pojavila izza vogala dva sultanova vojaka. Bil sem skrit v senci, zato sem se prvi vrgel na njiju. Bil je pravi pravcati naskok: prvi vojak se je kar zrušil pod težo železa, nakar sem ga z roko zadavil. Drugi je urno pobral pot pod noge, misleč, da ga je napadel džin (vrag). V mestu je nastal poplah in o dogodku so brž obvestili kaznilniškega guvernerja. Ležeč za zidom sem slišal udarce bobnanja; toda pogum mi je zrasel, odkar sem imel puško in strelivo. Spet sem bil bojevnik! Ko so se sultanovi vojaki pojavili na koncu ulice, sem jih pogledal previdno izpod puške in dejal samemu sebi: »Oni le na desnici ni več za rabo.« Namiril sem vanj in ga zadel do smrti. Tedajci mi je zažvižgal nad glavo dež krogel, ali vse so šle nad menoj. Varoval me je tudi zid, za katerim sem bil počenjen. Ustrelil sem znova; spet se je eden izmed vojakov zvijal po tleh in vpil. Nato sem vstal in se smejal, ker me niso mogli zadeti. »Ali ne veste, da sem Mulai Ahmed el Raisuni, ki mu ne moreta škodovati ne svine ne jeklo, ker ga varuje Allahov blagoslov? Glejte, tu-le imam dvajset krogel in vsaka bo pogubila enega moža.« Vojaki so mi verjeli in so spustili puške, tem bolj, ker se je eden izmed njih bojeval zoper mene v gorah. Slednjič je pristopil guverner in

mi dejal: »Sam si in zoper tebe je tristo vojakov. Ali se boš še dalje branil? Uдай se in obljubim ti, da bom posredoval za te pri sultanu.«

Med tem so se ljudje zbrali po strehah in strmé zrlí nenavaden prizor. Jetnik v verigah se pogaja z guvernerjem na čelu vojske! Sojeno mi je bilo, da nisem mogel pobegniti: za hrbtom je bilo morje, pred očmi pa sultanovi vojaki. Lahko bi jih bil pač še nekoli-ko ubil, dvomim pa, da bi se bil rešil, zakaj verige so me močno ovirale pri gibanju. Bil sem še mlad in se mi je hotelo živeti, da izvršim svoje načrte. Dejal sem kadiju: »Prisezi mi pred Allahom, da mi izposlujesh prostost in izmoli tukaj pred vojniki prvo suroko-rana v znamenje naše pogodbe; potlej se ti vdam.« Storil je, kar sem hotel; zdaj sem se vdal. Odvedli so me na mezgu v ječo, zakaj bil sem vrlo šibek in nesiguren v hoji.«

Mogadorski kadi je ostal mož besede. Ko je umrl Mulai Hassan in je stopil na njegovo mesto Abdul Aziz, ni bilo težko doseči, da se nasprotnik prejšnje vlade izpusti na prosto.

Po lastnem zatrtjevanju je el Raisuni zapustil ječo z velikim koprnenjem po knjigah in študiju. Ko pa si je malce opomogel in postal spet močan in

boder, ga je prišlo drugo hrepenenje: maščevalnost. Že kmalu po vrnitvi v svobodno življenje je baje zasnoval umor svoje sestrične, ki se je omožila z enim izmed njegovih sovražnikov — tangerskim bejem. Nemara je bilo to najbolj kruto dejanje, ki je kdaj obtežilo šerifovo vest, zakaj hkrati s sestrično je bila umorjena tudi njena stara, ohromela mati in mlada bejeva sestra. El Raisuni ni hotel nikdar govoriti o tej stvari; le to je nekoč omenil, da je izdajstvo v Allahovih očeh največja ogabnost in da zasluži izdajalčevo usodo, kdor živi v njegovem domu.

»Nisem vedela, da se Arabci bojujejo zoper žene,« sem mu rekla. »V vzhodnih krajih, ki sem jih prepotovala, ne stori noben mož nič žalega ženski, Židu in brivcu.«

El Raisuni je bil zelo blizu smehljaju.

»Tu v Maroku imajo Židje veliko denarja. Kako naj obogatimo, če jih ne bi smeli ubijati? Z brivci nimamo v gorah opravka, a žene se vojskujejo prav tako dobro kot možje. One nam prinašajo streliva in nabijajo puške. Marsikatera berberska žena umeje boljše streljati nego moški.«

(Konec prihodnjič.)

Letalski rekordi.

Pravkar je minilo 20 let, kar je Bleriot preletel z aeroplanom daljavo 150 metrov. Posihmal se je razvijalo letalstvo v takem tempu, da je malo izumov, ki bi se dali glede naglega razvoja primerjati tem »človeškim perotim«.

Dne 30. septembra 1907 je preletel Farman z dvokrilnikom Voisin 900 metrov, dne 13. januarja 1908. je dosegel Farman 1000 m, 29. maja istega leta pa Delagrange že 10.000 m. Tega dne se je Farman spustil na prvi polet s potnikom in došel 1241 m daleč. Dne 9. septembra 1908 je preplul Orville Wright 64 kilometrov, dne 30. oktobra 1908 je priletel Farman iz Chalonsa v Reims. Dne 31. decembra 1908 je letel Wilbur - Wright neprenehoma 2 uri 20 minut.

Dne 25. julija 1909 je preletel Bleriot Rokavski preliv (Canal la Manche), dne 3. februarja 1914 si je pridobil sve-

tovni rekord nemški letalec Langer, ki je letel nepretrgoma 14 ur 5 minut. Kmalu nato ga je prekosil Landmann z 21 urami in 49 minutami. Nemški letalec Böhm je v času, ko je izbruhnila svetovna vojna, pobil dotedanje rekorde s 24 urami 8 minutami.

Francija si je l. 1920. pridobila rekord s 24 urami 18 minutami. L. 1923 je mister Ready vzdržal na letalu v zraku 36 ur. Potolkla ga je Francija l. 1925 z 45 urami 11 minut. Leto 1927. pa je dalo največje dosedanje rekorde. V aprilu je letel Chamberlin 51 ur 10 minut, 20. maja 1927 je preletel Lindbergh razdaljo med New Yorkom in Parizom, kmalu nato pa Chamberlin z Levinom razdaljo med New Yorkom in Chotebuzom. Dne 5. avgusta je dosegel Ristić 52 ur in 11 minut.

Številke govore dovolj jasno o velikem napredku »človeških peroti« v nekdanjem kraljestvu ptičev.

P. V. B.

Francoščina za samouke.

Metoda jezikovnega pouka na praktični podlagi.

27

2° La féculé¹² qui forme¹³ on le sait¹⁴, la plus grande¹⁵ partie¹⁶ des grains¹⁷ de céréales¹⁸, des légumineuses¹⁹, des pommes de terre²⁰ et autres tubercules²¹;

3° Le sucre²², qui se trouve²³ dans nombre²⁴ d'aliments²⁵: carottes²⁶, oignons²⁶, navets²⁷, citrouilles²⁸, potirons²⁹, dans la farine³⁰ des graminées³¹ et dans tous les fruits³² en plus ou moins grande³³ quantité³⁴.

(Quotidien, 12. 7. 1927.)

Grisons³ parle¹⁰ une langue³ spéciale¹¹, le romanche¹², qui offre¹³ de grandes analogies¹⁴ avec le latin¹⁵ classique¹⁶. Les lettrés¹⁷ du canton viennent de décider¹⁸ de faire¹⁹ éditer²⁰ un dictionnaire²¹ complet²² de leur²³ langue et de demander²⁴ ensuite²⁵ qu' elle soit adoptée²⁶ par la Suisse comme²⁷ une quatrième langue officielle, à côté²⁸ de l'allemand²⁹, du français³⁰ et de l'italien³¹.

(Quotidien, 27. 12. 1926.)

¹² (fekül)	škrob
¹³ (iorm)	tvori
former (forme)	tvoriti
¹⁴ (w-la-se)	to se ve, kot je znano
savoir	gl. ²
¹⁵ (la-plü-gräd)	največja
(parti)	del
¹⁷ (de-grä) m.	[od] zrn
¹⁸ (sereal) ž.	žita
¹⁹ (legüminöz) ž.	sočivje
²⁰ (pom-da-tä) ž.	jabolka od zemlje = krompir
²¹ (täberkü) m.	gomolj
²² (sükr)	sladkor
²³ (sä-truv)	se nahaja
se trouver	nahajati se
²⁴ (nōbr)	število
dans nombre de	v številnih, v mnogih
²⁵ (karot) ž.	korenje
²⁶ (onjō) m.	čebula
²⁷ (navē) m.	repa
²⁸ (sitruj) ž.	buča
²⁹ (potirō) m.	[velikanska] buča
³⁰ (farin)	moka
³¹ (gramine) ž.	trave
³² (dä-tu-le-früj) ž.	v vseh sadežih
³³ (ä-plü zu-mwē-gräd)	v bolj ali manj veliki,
	v večji ali manjši; prim. ¹⁵
³⁴ (kätite) ž.	množina, količina

33.

La Suisse¹ aura-t-elle² une
quatrième langue³ officielle⁴?

GENÈVE⁵, 26 décembre. — On sait⁶
que la population⁷ du canton⁸ des

¹ (sais)	Švica
² (ora-tel)	[ali] bo [ona] imela? bo li imela?
³ (lāg)	jezik
⁴ (ofisjäl) ž.	službena, uradna
⁵ (žn-v)	mesto v franc. delu Švice, sedež Društva narodov
⁶ (w-se)	ve se, znano je
savoir (savwar)	vedeti, znati
⁷ (popülasjō)	prebivalstvo
⁸ (kätō)	kanton, okraj, srez
⁹ (grisō)	nem. Graubünden
¹⁰ (parl)	govori
parler (parle)	govoriti
¹¹ (spesjal) ž.	posebna
¹² (romāš)	reto-romansko, -ščina
¹³ (ōfr)	nudi
offrir (ōfrir)	nuditi
¹⁴ (analōži) ž.	podobnosti, sorodnosti
¹⁵ (latj)	latinščina
¹⁶ (klasik) m. in ž.	klasičen
¹⁷ (litre)	izobraženci
¹⁸ (desidē)	odločiti (gl. Razl. št. 16.)
¹⁹ (fär)	storiti; pustiti, dati
²⁰ (ed-te)	izdati, založiti
²¹ (diksjōner)	slovar
²² (kōplē)	popoln
ž. complète (kōplēt)	
²³ (lōer)	njih[ov], -a
²⁴ (dāmōde)	zahtevati, prositi
²⁵ (sōjit)	nato, potem
²⁶ (kal-swa-tadōpte)	da naj bo sprejeta, naj se sprejme
adopter (adōpte)	[za svoje] vzeti, sprejeti
²⁷ (kōm)	kot
²⁸ (a-kōte)	poleg
²⁹ (lalmā)	nemščina
³⁰ (frāsa)	francoščina
³¹ (litalj)	italijanščina